

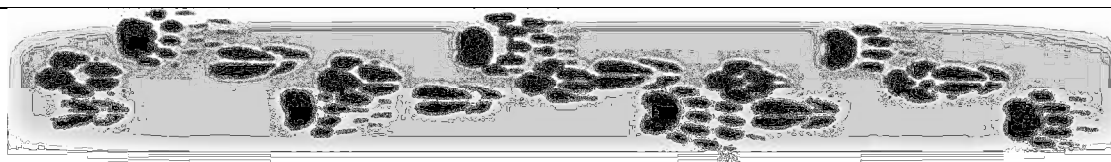
De Wissel

IVN afdeling Eijsden

December 2018

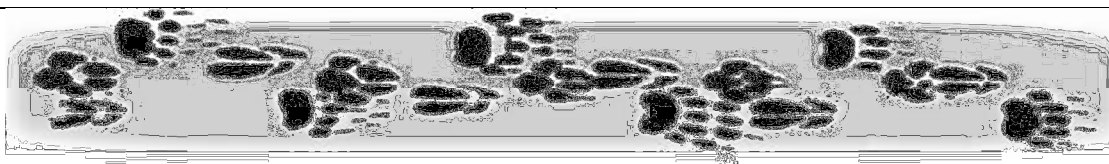
Jaargang 25 nummer 4

ivn natuur
educatie

INHOUD

<i>Inhoud</i>	2
<i>Van De Redactie</i>	3
<i>Van Het Bestuur</i>	4
UITNODIGING: Jaarafsluiting 2018	4
Nieuwjaarsevent voor nieuwe IVN-Leden	4
Betaling contributie over het jaar 2019	5
Digitalisering (herinnering)	5
<i>Viskes vange (25)</i>	6
De Brasem ("Briesem")	6
De naam	6
Gelijkende soort: de Kolblei ("Bliek")	6
Levenswijze en kenmerken	6
Verbraseming	7
De Brasem als consumptievis in vroeger eeuwen	7
<i>Limburghuis in GaiaZOO</i>	7
<i>Het stroomgebied van La Berwinne (5 en slot)</i>	8
<i>Bijzondere Waarnemingen</i>	13
<i>De Maas.</i>	15
<i>Agenda 2018/2019</i>	16
Lezingen	16
Het "Wandelschema" & "Korte Tour"	16
Programmaoverzicht 2018 Vogelwerkgroep excursies & bijeenkomsten	16
Werkgroep Flora werkgroep (voorheen: Bloeiende Bermen)	16
Cursussen 2018	17
<i>Bijzondere Waarnemingen</i> vervolg van pagina: 14	17
Waarnemingen digitaal melden	21
Herfst 2018: Grensmaas doorwaadbaar tot in oktober.	21
<i>IVN Routes</i>	30
Natuurroutes voor jong en oud!	31
App: IVN routes gratis te downloaden	31
<i>Het Bestuur</i>	32

VAN DE REDACTIE

Het jaar loopt weer ten einde, een jaar waarin weer diverse weerrecords gebroken zijn. Is dit de klimaatverandering die zichtbaar wordt? Of toch gewoon maar “normale” variaties in het weerpatroon?

Het jaar waarin we een statige kastanjelaan zijn kwijtgeraakt en daarvoor in de plaats een lindelaan gekregen hebben. Die moet zich komende jaren gaan bewijzen, hopelijk wordt hij net zo statig en lommerrijk als de kastanjelaan.

Ook een jaar met dramatische beelden en heftige discussies met betrekking tot wildbeheer in de Oostvaardersplassen.

Berichten over dramatische afname in fauna, zowel het aantal soorten als aantallen per soort. Het rentmeesterschap dat de mens geacht wordt te voeren over de aarde lijkt niet erg succesvol. Daartegenover doen we erg ons best om bedreigde soorten te behouden: bijvoorbeeld in DNA banken, of door fokprogramma's (zie het stukje van Harry Fekkers).

Ondanks dat alles volop waarnemingen bij ons in de buurt, dat levert weer een paar extra pagina's op in deze Wissel.

Ook weer onze gebruikelijke rubrieken “Viskes Vange” en de laatste aflevering over het stroomgebied van de Berwinne.

De redactie speelt met de gedachte om “Viskes Vange”, na het afsluiten van de reeks, te bundelen in een aparte publicatie. Daarover later wellicht meer.

Helaas heeft de redactie nog van geen werkgroep een planning voor volgend jaar binnen gekregen. Dat betekent dat de rubriek “Agenda” nagenoeg leeg is. Het is dus zaak de komende maanden de publicaties op onze website en in de lokale pers in de gaten te houden voor onze activiteiten planning.

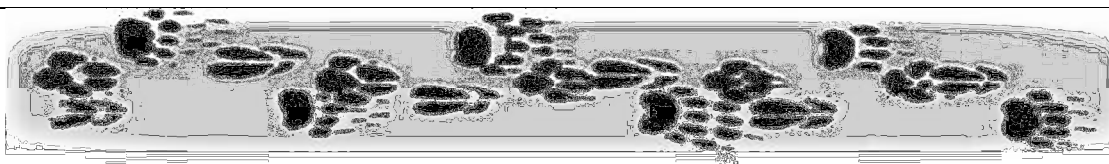
De redactie wenst jullie **veel leesplezier!**

En alvast *prettige feestdagen* en het allerbeste voor het komende 2019!

PDB

Op de website van IVN Eijsden is regelmatig actueel nieuws te vinden. En, zoals u weet, ook de Wissel wordt daar gepubliceerd (in kleur). (www.ivn.nl/afdeling/eijsden)

VAN HET BESTUUR

UITNODIGING: Jaarafsluiting 2018

Beste leden,

Een jaar vliegt voorbij. En aangezien ook dit jaar weer aan zijn laatste weken bezig is, is het weer tijd voor de traditionele jaarafsluiting van IVN Eijsden.

Het bestuur nodigt jullie allen graag uit om onder het genot van een hapje en een drankje terug te kijken op 2018.

En aangezien we nu eenmaal IVN zijn, zullen we een korte educatieve film vertonen als voorprogramma.

Wanneer? Dinsdag 11 dec. 2018
van 20.00u tot ongeveer 22.00u.

Waar? De Nieuwe Dassenburcht aan de Kampweg
te Gronsveld.

(let op: de ingang is aan de Keerderweg, bij Talent)

Graag even aanmelden bij Jacques Piters
(email jacquespiters@hotmail.com).

We hopen jullie allen te zien aanstaande dinsdag!

Het Bestuur

Nieuwjaarsevent voor nieuwe IVN-Leden

Voor nieuwe leden is het soms wat zoeken hoe IVN nu in elkaar zit en wat we elkaar, als IVN-ers, allemaal te bieden hebben. Daarom vindt op zaterdag 5 januari 2019 het eerste Nieuwjaars event plaats voor leden die in 2018, ergens in Limburg, IVN-lid zijn geworden. Deze dag wordt georganiseerd door de beroepskrachten van IVN-Limburg en de vrijwilligers van IVN district Limburg en vindt plaats in Roermond.

Afdelingsbesturen worden verzocht om nieuwe leden uit te nodigen.

Meer informatie vind je op de website van het district. Hier staat ook een aanmeldformulier.

Wat biedt het programma?

- Inspirerende middag met winterwandeling onder leiding van een natuurgids.
- Ontmoeting met andere Limburgse IVN-ers en beroepskrachten.
- Inzicht in de missie, visie en organisatiestructuur van IVN en de relatie met het provinciale natuurbeleid.

Wanneer 5 januari 2019
Hoe laat 13.00 - 17.00 uur
Waar Kapellerpoort 1, Roermond

Wilt U, als nieuw lid, deel nemen aan deze bruisende middag meldt U dan aan via het volgende formulier:

www.ivn.nl/provincie/limburg/opgaveformulier-nieuwjaarsevent-voor-nieuwe-ivn-leden

Sylvia Spierts

Betaling contributie over het jaar 2019

Bij dezen het verzoek de contributie voor 2019 te voldoen tussen 1 januari 2019 en 1 februari 2019. Het verschuldigde bedrag is nog steeds 11,50 euro.

Betaling kan als volgt:

1. Contant aan een der bestuursleden.
2. Per eigen overschrijfformulier (kost geld).
3. Via internet bankieren.

Ons IBAN-nummer is NL05 INGB 0000 927056, ten name van IVN EIJSDEN.

Als de afrekening per 1 februari binnen is zullen die leden welke nog niet betaald hebben een betaling herinnering ontvangen.

Mocht u uw lidmaatschap willen beëindigen dan gaarne z.s.m. bericht aan het bestuur.

Het bestuur

Digitalisering (herinnering)

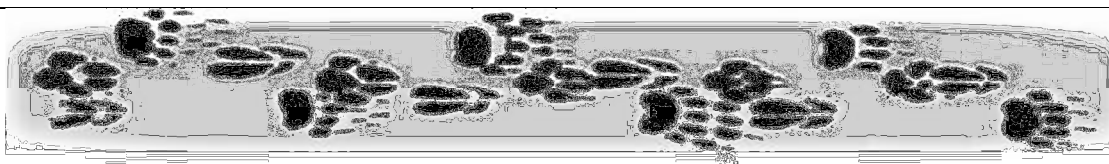
Indien u uw e-mail adres doorgeeft aan de secretaris kunnen we u ook tussendoor van activiteiten op de hoogte brengen. Ook De Wissel krijgt u dan, in kleur, via email binnen.

Daarom de oproep om indien je voorzien bent van een e-mailadres dit aan onze secretaris Jacques Piters door te geven. Het adres is

jacques_piters@hotmail.com (let op _ streepje tussen jacques en piters!)

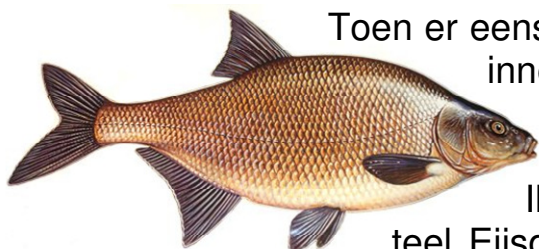
Het bestuur

VISKES VANGE (25)

De Brasem ("Briesem")

Toen er eens een watervervuiling was in de Maas, in mijn herinnering in de jaren '70, kwamen er massa's vissen met hele hoge ruggen naar de oevers van de Maas gezwommen.

Ik zie dit tafereel nog voor me, ter hoogte van Kasteel Eijsden. Uiteindelijk kwam er een grote vissterfte als gevolg van de vervuiling. De opvallende vissen waren Brasems ("Brieseme"). Brasems waren populair onder de hengelaars, die er later allerlei "populaire" namen voor gingen bedenken, verwijzend naar de hoge, platte vorm van de vis. "Platte" of "Däörmāt" (Deurmat) bijvoorbeeld. Dit heeft niet mijn voorkeur, ik houd het liever bij het oude "Briesem".

De naam

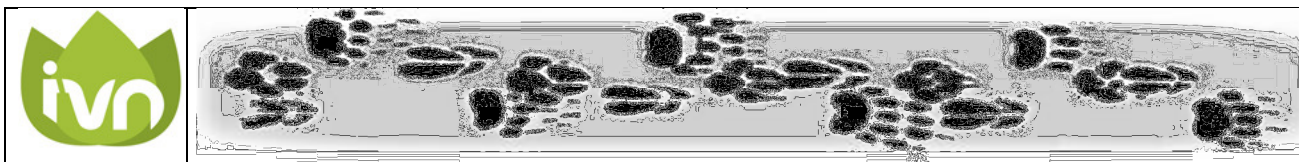
De Nederlandse naam "Brasem" vindt zijn wortel in een Germaans woord dat "schitteren", "blinken" betekent. Witvis, zoals ook de Brasem er een is, blinkt aan de zijkant en onderkant inderdaad zilverachtig. Duits: "Brachsen". Engels: "Bream" of "Common bream". Frans: "Brême" of "Brême commune".

Gelijke soort: de Kolblei ("Bliek")

Deze soort kwam aan bod in "Viskes vange" deel 18. Hier volgt nog wat informatie hierover: De Bliek is een karperachtige en lijkt veel op de jonge Brasem. Voor de leek zijn deze amper uit elkaar te houden. Enkele verschillen met de Brasem zijn de wat lichtere, zilveren zijkant van de Bliek, de bruinrode aanzet van de borstvin en de wat stompere vorm van de kop. Het belangrijkste verschil is het aantal schubben tussen de rugvin en de zijlijn. Een Bliek heeft daar maximaal 10 schubben. Indien het er meer zijn (tot 14) dan zal het een Brasem zijn. Dit is voer voor de specialisten, niet voor de meesten onder ons.

Levenswijze en kenmerken

In het voorjaar en de zomer trekken de paarijpe Brasems naar ondiepe gebieden langs de oevers. Er kan meermalen per seizoen worden gepaaid. De honderdduizenden eieren worden afgezet (geplakt) op planten en takken in het ondiepe water. De jonge Brasemlarven voeden zich met algen, de jonge Brasempjes met watervlooien en larven van insecten zoals muggen. De grotere Brasems eten andere waterdieren, tot aan harde slakken en driehoeksmosselen toe. De oudere Brasems komen voornamelijk in dieper water voor.

Er bestaat een duidelijk verband tussen de leeftijd van een Brasem en de diepte van het water waarin hij zich ophoudt. Brasems worden meestal tussen de 40 en 60cm groot, maar de maximale lengte kan wel 90cm bedragen. Brasems komen vrijwel overal in Nederland voor. Zo ook in de gehele Maas.

Verbraseming

Door het woelen van de grotere Brasems in de waterbodem bij het zoeken naar voedsel wordt het water troebeler. Het heldere water met daarin waterplanten verandert in slecht doorzichtig water met veel algen en weinig planten. De Snoek, die (op zicht) jaagt op Brasems kan daardoor de Brasems niet meer vinden. Er komen steeds minder Snoeken, waardoor bepaalde soorten vissen een kans krijgen om toe te nemen. Te denken valt hierbij aan Kolblei, Voorn en Brasem. Deze vissen kunnen in het troebele water in hoge dichtheden voorkomen. Dit noemen we "verbraseming". De conditie van de vissen in het troebele water is vaak niet al te best.

De Brasem als consumptievis in vroeger eeuwen

In het verleden werd er gevestigd op de Brasem voor de consumptie. Zeker gezien het gewicht van de Brasem was hij van belang voor de visserij. Het visvlees op zich wordt niet als bijzonder lekker gezien en de vis heeft vele graatjes. Dat de Brasem ook enkele eeuwen geleden al bevestigd werd, blijkt uit "De Handelingen van den Magistraat der stad Roermond 1596-1796" (A.F. van Beurden). Er wordt een opsomming gegeven van de prijzen van diverse vissoorten op 13 maart 1703, waarbij de namen voor dialectsprekers soms nog goed herkenbaar zijn: "zalm 10 stuyvers, maassnoek 6 st., berff 4 st., truyten en postjens 4 st., aal en pricken 4 st., brasem, rutsen, moonen 2 1/2 st., geuven en gruyzen 2 st., coemoelen en avelen 1 1/2 st." Een Eijdsense visser kan deze soorten wel herkennen in de opsomming.

Je vraagt je af of de huisvrouw destijds bewust op zoek ging naar een bepaalde soort om op de dis te zetten of gewoon kocht wat er voorhanden was...

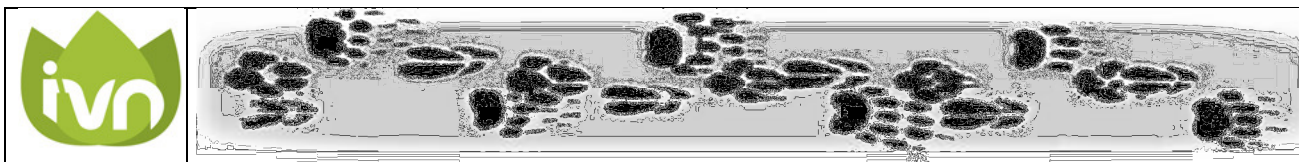
In de Middeleeuwen wist men wel van wanten om het eten lekker te maken, er waren talloze recepten voor de bereiding van vis, ook van Brasem...

Jacques Piters

LIMBURGHUIS IN GAIAZOO

Op 10 oktober werd in dierenpark GaiaZOO het Limburghuis geopend.

Deze nieuwe toevoeging aan het toch al prachtige park was mogelijk geworden door steun vanuit de provincie voor het behoud van de Limburgse fauna. Want op de begane grond zijn speciale ruimtes ingericht voor de kweekpro-

gramma's van bedreigde diersoorten in Limburg. We vinden er de kweekhokken voor de Korenwolf/Wilde Hamster (*Cricetus cricetus*), de Europese Otter (*Lutra lutra*), de Europese Nerts (*Mustela lutreola*) en de Eikelmuis (*Eliomys quercinus*) en de kweekbakken voor de Vuursalamander (*Salamandra salamandra*), de Europese boomkikker (*Hyla arborea*) en de Europese rivierkreeft (*Astacus astacus*). Deze faciliteit heeft tot doel de herintroductie van nieuwe generaties voor de Limburgse natuur. De kweekruimten zijn van achter glas te bezichtigen zodat de natuurliefhebber kan zien hoe deze dieren gekweekt worden. GaiaZOO is al jarenlang betrokken bij het kweekprogramma voor deze dieren, ook elders in Europa.

Op de bovengelegen verpositie over de fauna en zijn daar de nesten van de tuurlijk ontbreekt niet een

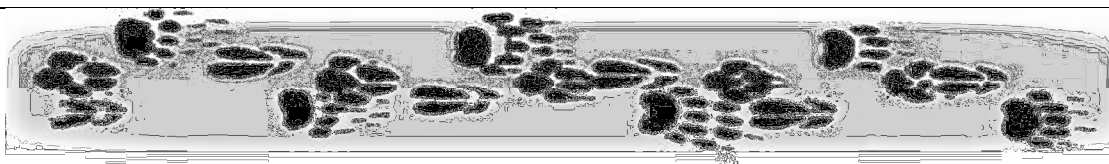
gen van de Limburgse onderzoeker Eugène Dubois die niet alleen de fossielen van de Java-mens heeft gevonden, maar ook prehistorische dieren in de mergel- en zandgroeven en die vele studies heeft gedaan naar flora en geologie in Limburg. De door hem ontdekte berberaapjes uit de zandafgravingen in Tegelen (nu Klein Zwitserland) zijn door GaiaZOO, heel toepasselijk, in een kooi net naast het Limburghuis geplaatst.

Kortom, weer een extra reden om nog eens naar GaiaZOO te gaan.

Harry Fekkers

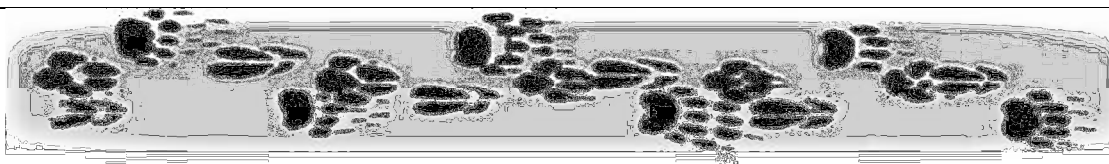
HET STROOMGEBIED VAN LA BERWINNE (5 EN SLOT)

- NEUFCHATEAU dankt zijn naam aan het kasteel dat de adellijke familie De Hoen (van Hoensbroek!) bouwde in de 14de eeuw en het kreeg de naam Neufchateau als tegenhanger van het oudere kasteel in Dalhem. In 1858 verkocht Gravin De Becdelievre het aan Baron De Plunkert De Rathmore. Hierna volgde een periode van leegstand en diverse andere eigenaren. In 1958 was het een ruïne en werden enkele delen helemaal afgebroken. De afgelopen 20 jaar heeft er een heropbouw plaats gevonden.
 - De Ferme Pontpier stamt uit de 17de eeuw. De kerk l'Eglise Saint Laurent uit 1706. In 1713 bouwde het echtpaar Eugene de Hoen en zijn vrouw Florence de Gulpen de Sainte Anne kapel als nagedachtenis aan hun enige zoon Francois die op 16 jarige leeftijd overleed.
 - Enkele 18de-eeuwse panden verwijzen naar die periode van voorspoed in de streek. Vooral door landbouw en fruitteelt.
 - In 1940 kreeg het fort Aubin-Neufchateau eeuwige bekendheid. De bemanning hield met bescheiden middelen stand van 10 tot 21 augustus. Het vlot oprukken van de Duitsers werd hier ernstig door gehinderd.

Toen de mannen uitgeput het fort verlieten stelde de Duitse commandant als blijk van waardering voor dat heldhaftig verzet een erehaag op.

- Langs een veldweg die noordwaarts naar het gebied Croix Madame loopt ligt een grote dassenburcht.
- WARSAGE kent het Bois de Roi met daarin Le Chateau de Winerotte uit de 19de eeuw. De l'Eglise Saint-Pierre is Romaans uit de 11de eeuw. Ter vervanging van de houten kerk. De kerktoren stamt uit 1215 en diende als vluchtplaats voor de bevolking als er weer eens oorlog was. Bijzonder is de doopvont uit 1086. Die is zeer groot, het te dopen kindje kon in zijn geheel erin ondergedompeld worden. De ferme La Moinerie stamt uit 1204 toen monniken vanuit Hocht naar deze streken kwamen om ze verder te ontginnen. Die monniken stichten ook de abdij van Val Dieu met alles erop en eraan.
 - In het plat heet Warsage Weerst of Wersch. Er zijn enkele familienamen die hiernaar verwijzen. Ook nu zijn er enkele grote fruittelers actief.
 - Bijzonder is ook dat van 1812 tot 1908 het burgemeesterschap overging van vader op zoon uit de familie Flechet.
- MORTROUX, oud en onbekend. Er staan nog enkele grote hoeve complexen die in gebruik zijn. De Ferme du Ri d'Asse uit de 17de eeuw verwijst naar de beek die hier in de Berwinne uitmondt.
 - In het 13de-eeuwse Chateau de Wodemont zetelden de Seigneurs (heren). O.a. de molen van Nelhain was al in 1262 in hun bezit. Nu nog is het wapenschild van de familie De Gulpen de Draeck uit 1686 te zien.
 - Ik heb niet kunnen vinden hoe het precies in elkaar zit, maar de Abdij van Kornelimunster had hier veel bezittingen en macht. Zoals het recht op tienden en het patronaatsrecht. In het gebied Davipont stond een brouwerij van de abdij. Recht tegenover de brouwerij van de Heren van Neuf-chateau, des Gulpes. De buurt heet nu Les Brassines.
 - Het geweldige complex Ferme de Malsouffrant diende in vroegere jaren als afzonderingsplek voor melaatsen van de Tempeliers uit Visé.
 - De kerktoren dateert uit 1600. De kerk, Eglise Sainte Lucie, is uit 1782. Ze heeft een 17de-eeuws orgel dat de parochie in 1809 op de kop tikte in het Luikse toen de abdij van Beaurepart de deuren moest sluiten.
 - Het Bois de Mortroux is een echt hellingbos. Bekend bij vele wandelaars. Het dal van de Asse is een klein paradijs voor plant en dier waar de wandelaar ook aan zijn trekken komt.
 - Mortroux is in de regio nu ook bekend door de jaarlijkse september brocante. Ongelooflijk hoeveel kramen daar staan.
- SAINT ANDRÉ heeft een toren uit de 16de eeuw die als fortificatie diende en waarin de dorpelingen ook konden schuilen. De huidige Eglise Saint André is uit 1859.
 - Op het eromheen liggende oude kerkhof staat het oudste gotische kruis

uit de regio Visé, uit 1548. Er staat op vermeld: Maroie fille de Waleran Walgrape de Cortils.

- Bekend is ook dat de gelovigen het grote eikenhouten kruis uit de kerk verstopten voor de protestantse beeldenjagers toen het gebied Staats werd. Liefst 125 jaar lang. Na vertrek van de Hollanders werd het kruisbeeld weer in de kerk geplaatst.
- Er zijn nog enkele karakteristieke gebouwen. O.a. Het Chateau Blanc en La Ferme de Réne Hossay. Een pand uit 1627 in een gehucht heeft geen naam.
- DALHEM is al vernoemd in de 11de eeuw toen de Graven van Voeren hier een nieuw kasteel (1076) bouwden, op een rots hoog boven de monding van de Bolland in de Berwinne. Zij waren blijkbaar al snel zo machtig in hun gebied tussen Visé, horende tot het Prinsbisdom Luik, en Herve, horende tot het Hertogdom Limborgh, dat zij een eigen graafschap vormden. Ik ga hier niet verder op in. Mogelijk eens een apart verhaal. Het is beslist de moeite waard om het huidige, oude Dalhem te bezoeken.

De Berwinne kronkelt zich noordwaarts naar Berneau. Door een weidelandschap met zowel aan de westkant als de oostkant hellingen. In die hellingen zijn enkele oude groeves nog zichtbaar. O.a. fosfaten werden daar gedolven.

La Tombe. La chapelle de la Sainte Croix

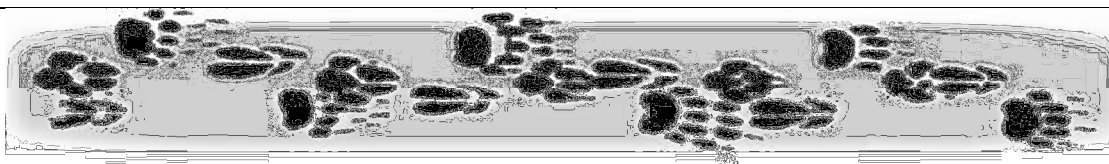
- BOMBAYE is ook al oud. Voor de meeste Eijsdenaren is de bekendste plek er La Tombe, een monument.
- Die eigenaardige kapel op de weg naar Dalhem. In 562 voerde hier Sigebert, Koning van Metz en Austrasië, er strijd tegen horden Germaanse invallers, de Avars (Avarren, Hunnen!). De gesneuvelden werden ter plekke begraven en er werd een kleine herdenkingskapel geplaatst (tja, soldatenkerkhoven zijn van alle tijden). In 888 wordt La Tumba vermeld omdat zij de enige klok in de regio bevatte. In de 2de helft van de 15de eeuw liet de Heer Oury Xhervel del Floxhe een nieuwe gotische kapel bouwen op dezelfde plek. Zij kreeg de naam Chapelle de la Sainte Croix. In de toren hangt een klok (Sainte Hélène) van 200 kilo. Het interieur is 15de- tot 19de-eeuws. Recent werd de kapel opgeknapt.
- In 1467 vindt er nog een bloedige veldslag plaats. Het Luikse Visé, versterkt met manschappen uit Dinant e.o., strijdt er samen met de graven van Dalhem tegen het Hertogdom Limborgh. De plaatselijke bevolking verstopte zich in de oude donjon maar werd door de strijdende partijen niet ontzien. De naam Sangvoie of Sangville van de straat getuigt nog van dit bloederig gebeuren.
- In de huidige dorpskern, oostelijk van de weg naar Battice, getuigen

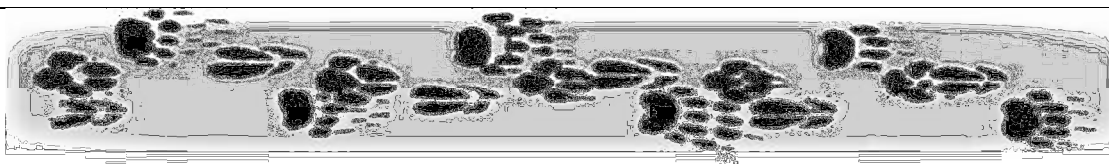

17de- en 18de-eeuwse herenboerderijen van de rijkdom der herenboeren. De Eglise Saint-Jean-Baptiste is 12de-eeuws.

- Aan BERNEAU wijdde ik al een artikel in mijn serie over Visé en de Basse Meuse. Het ligt pal aan de Berwinne en is al bekend uit de Romeinse tijd. Er zijn 2 kastelen. Chateau de Longchamps, 13de eeuw en Chateau du Borcht, 12de eeuw.
- MOELINGEN is de laatste plaats waar de Berwinne, nu in Limburg Berwijn genoemd, door stroomt op weg naar de monding in de Maas bij Navagne. De Romaanse kerktoeren is 12de-eeuws, de huidige kerk is uit 1715.
- HERVE is de plaats waar in de buurt Gurné de belangrijkste zijrivier van de Berwinne ontspringt, de Bolland. Die beek wordt gevoed door talrijke zijbeekjes. O.a. Ruisseau de Noblehay, Ruisseau Mortier, Ruisseau Lonneu. Een andere keer mogelijk aandacht voor Herve.
- BOLLAND, een streek met een rijk verleden. In een wijds heuvel landschap, met getuigenissen van de rijkdom die de natuur de mens schenkt. Naast de landbouw was er ook steenkoolwinning. Al vanaf de 12de eeuw. Niet via mijnen in de grond maar van bovenaf in de hellingen via kuilen. Zonder machines. Harde arbeid op pure mankracht dus.
 - L'Ancien Covent des Récollets werd in 1624 gesticht door Jean de Berlo, Heer van Bolland en zijn gade Margueritte d'Eynatten. Al snel (1636) werd het klooster gebruikt als plek om de mis te doen, te dopen, te huwen etc. door alle parochies uit de omgeving. Het Covent was neutraal terrein en in die tijd hadden de calvinistische Hollanders het voor het zeggen. Kerken dicht, geen processies etc. Enkel na veel gepraat waren er uitzonderingen.
 - Op het kruispunt van Sarémont staat La Chapelle Sainte-Anne. Ietsje verder de 18de-eeuwse Ferme de Havrémont. De gerestaureerde ferme Le Vert Bocage is thans een Gitte waar het goed toeven is.
 - Zij die de bedevaarstocht Margraten–Banneux, van wijlen Mart Huls, maken kennen ongetwijfeld de Chapelle de Noblehay: vaste rustplek. Ook wel genoemd Chapelle Notre Dame des Vertus uit 1707. De Comte de Lannoy en zijn dame Constance de Wignacourt zorgden voor de bouw. De kapel was en is een bedevaartplek met speciale verering van de Heilige Maagd, vertegenwoordigd door een beeldje van 10 cm! Met kindje Jezus. Speciaal vrouwen met liefdesproblemen kwamen haar hulp vragen. Hielp dat niet dan konden zij ook nog terecht in de Chapelle Saint Joseph in Herve.
 - Het Chateau Les Cours genoemd naar de eerste eigenaren. Licour in 1457, Leycourt in 1458, Lescourt in 1544. Vanaf de 18de eeuw tot aan WO1 heette het Chateau Lognay naar de toenmalige eigenaren. De nabij gelegen Ferme de Berlaymont met sluitsteen uit 1660 verwijst naar de Heren De Lannoy.

- Het Chateau de Bolland is wel het bekendste uit de streek. Vooral omdat er van de 13de tot en met de 19de eeuw goed bekend is welke adellijke geslachten er heersten. De familie Houffalize et Brandenburg; De families Eynatten, Berlo et Groesbeek; De familie Lannoy en als laatste de familie Berlaymont. In 1920 werd het kasteel met het domein (ca. 80 hectares) gekocht door Baron Adhémar de Royer de Dour et de Fraula. Een hele mond vol. Thans eigendom van zijn zoon Adolphe.
- De Eglise Saint Apollinaire, met een toren van 42,5 meter, heeft een indrukwekkend interieur. In de kerk is het graf van de bouwpastoor, Antoine de Sarémont. Ook het orgel mag er zijn. Op de Bolland ontbreekt natuurlijk niet een oude molen.
- MORTIER, wat een naam, was een Karolingisch bezit en werd in de 10de eeuw geschonken aan het Kapittel van Onze Lieve Vrouw in Aken. Het behoorde tot het Graafschap Dalhem. De Eglise Saint Pierre wordt al in het jaar 900 genoemd. In de 11de eeuw werd de stenen toren gebouwd. Er volgden vele aanpassingen, de laatste in 1844. De kerk heeft een rijk interieur. De plaats ligt aan de rivier met dezelfde naam waar ik vorig jaar beverknaagsporen zag.
- Mortier is heden ten dage vooral bekend door zijn 3 privé musea. Alleen toegankelijk na afspraak, info eentalig Frans. Le Musée de la Fourche, Le Musée de la Bouteille en Le Musée de Mortier Autrefois.
- Het Chateau de Cortils staat sinds 1515 op terreinen, die al in de 11de eeuw eigendom van de Graaf Walgrave de Cortils waren. Het park erom heen werd/wordt gevormd door de Ruisseau de Lonnew. Er zijn tuinen, plantsoenen en een vijver. Het geheel verkeerde in slechte staat. Sinds 1995 heeft een nieuwe eigenaar het herstel begonnen. Momenteel is het gebouw als hotel in gebruik.
- Tot Mortier hoort ook het gehucht Richelette (Rikelette), zelfde naam als de Ruisseau de Richellete die daar stroomt en ietsje noordelijker bij Gomefosse in de Ruisseau Mortier uitmondt.
- BARCHON ligt ver van de Berwinne maar de Ruisseau Bacsai ontspringt daar. Die stroomt in principe door een prachtig dal naar de Bolland toe. Een hellingbos (Bois de Bacsai) met potentie. Helaas zag ik in de jaren 1997-1999, toen wij in de streek zochten naar dassenburchten (en vonden), dat de grootschalige landbouw een negatieve invloed heeft op flora en fauna. Ook minder frisse jachtpraktijken kwamen wij toen tegen. Tevens werd het water van de beek zelf verprutst door lozingen van fabrieken en ander privé zaken. Enkele jaren geleden zag ik dat er verandering ten goede is. De 17de-eeuwse Moulin Burdocuisine ligt in de Rue Canada.
- Tot einde 19de eeuw was het hooggelegen Barchon een gehucht van Cheratte, aan de Maas. Voor de rechtspraak dan weer Dalhems.
- La Cour de Barchon is een kasteelcomplex uit de 12de – 15de eeuw.

- In Barchon werd ook al vroeg aan steenkolenmijnbouw gedaan. Gilles de Sarolea de Visé was, medio 17de eeuw, de eerste die begon met professionele mijnbouw in de omgeving.
- Barchon is bekend vanwege zijn fort in de verdedigingsgordel rondom Lige. Door generaal Brialmont gebouwd omstreeks 1880. Het was helaas het eerste fort dat zich in 1914 gewonnen moest geven aan belegeraars. Begin van de Grote Oorlog (WOI) voor de Belgen. De prijs voor het dorp was ook hoog, ca. 100 woningen werden vernield
- FENEUR ligt aan de laatste meters van de Bolland alvorens die beek de Berwinne bereikt. Liefst 3 graanmolens waren in het verleden actief. Moulin Hossay (1718), Moulin de Kerweer (1638) en Moulin Laidpont (1336). De Chemin des Moulyniers was de weg waarover de boeren met hun graan naar een der molens gingen.
- In de ondergrond van de hellingen in Feneur werd ook al steenkool gedolven.
- l'Ancienne Seigneurie de Feneur (het voormalige gebied van de Heren van Feneur) was bezit van de kathedraal Saint Lambert uit Liège. In 1643 werd Spanje er de baas en in 1661 de calvinistische Hollanders. Tot 1785 toen het gebied Oostenrijks werd. Na Napoleon Belgisch bij het ontstaan van België.
- Langs de Rue Saint-Vith, een onderdeel van de pelgrimsweg uit deze streken naar Sankt Vith, liggen de restanten van een oude brouwerij uit de jaren 1517-1577.

Hiermee beëindig ik deze serie over het stroomgebied van La Berwinne. Hopelijk is de lezer iets van zijn/haar gading tegen gekomen.

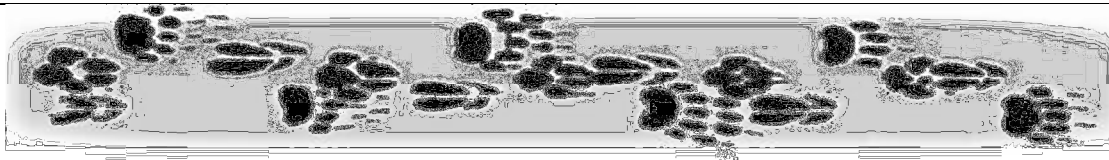
Jean Creuwels (uit diverse bronnen)

BIJZONDERE WAARNEMINGEN

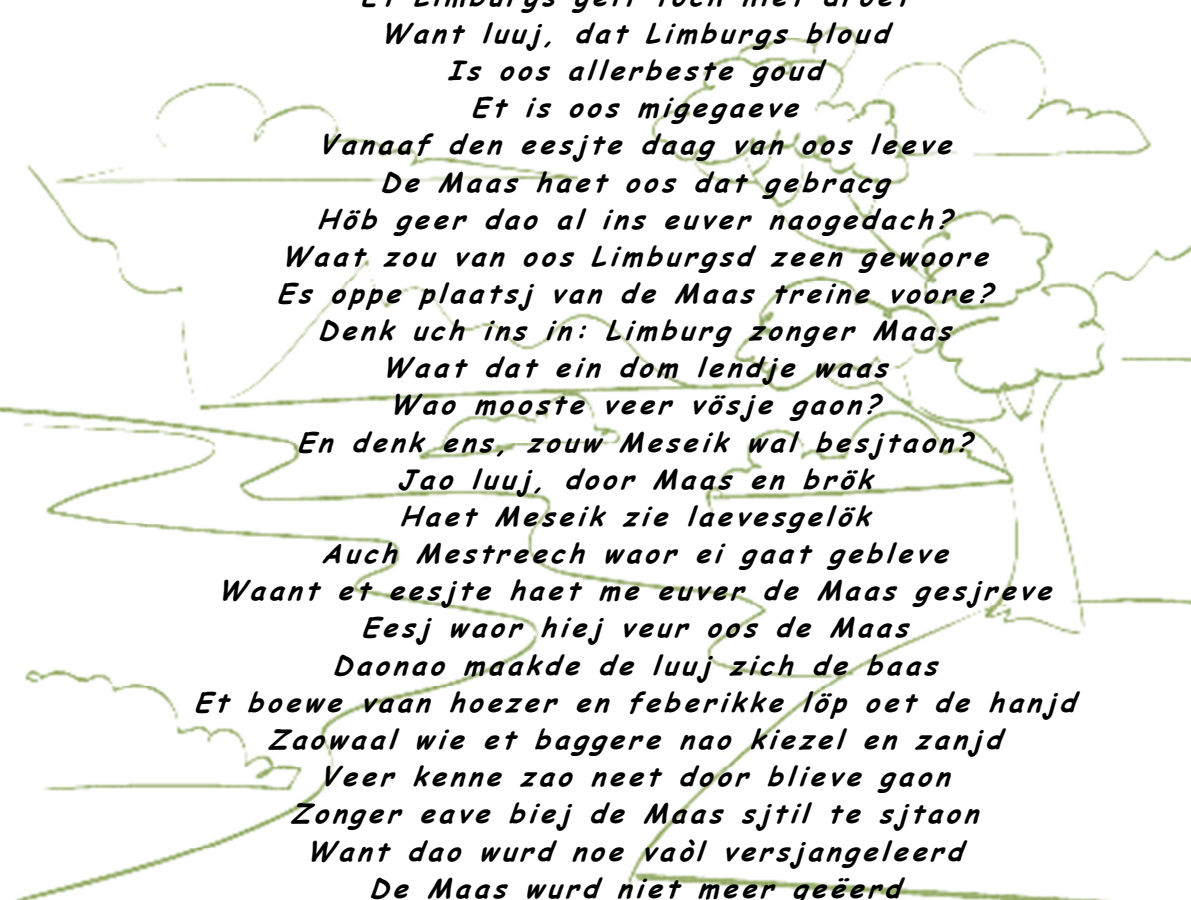
- 03.09 Op de akker van St. Amand is een goede kennis van mij achter gebleven uien aan het oprapen. Vlot een grote plastic tas vol.
- 04.09 Tocht Termaar/Bruisterbosch/Herkenrade. Ook hier is al heel wat Maïs verdwenen. Op en boven de nu kale akkers verder niets te zien. Enige personen melden een dode Das langs de Moelingerweg nabij de Bovenste Bernauwerweg.
- 05.09 De Walnoten beginnen ook al te vallen.
- 06.09 Ik zie/hoor al 14 dagen geen Merel meer. Erkende vogelaars laten weten dat de ziekte, veroorzaakt door het Usutuvirus, weer heeft toege-slagen. Ook de Groenlingen hebben last van een ziekte, genaamd Het Geel. Ook Konijnen lijken van de aardbodem verdwenen. 's Avonds dan toch wat Dassen op de burchten tussen Termaar en Bruisterbosch.

- 07.09 Met Jo e.a. Voetspoor 275 gelopen. Een tocht over en in de omgeving van de Droverheide. Wij hielden het droog. Het was koel met een frisse wind. De Hei bloeide deels nog en ook waren er heel wat andere planten te bewonderen. Geen weer voor Slangen en Hagedissen. Het determineren van de schaarse vogels viel ook niet mee. Ook het wild in de verte lukte niet. Wij pauzeerden bij de Dikke Boom van Stockheim. Een duizend jaar oude Eik die heel wat boomchirurgische ingrepen heeft ondergaan. Wij zagen dat een zwam momenteel met hem aan het afrekenen is. Wij leerden dat er door de Droverberg een tunnel van ruim 1600 meter lengte ligt. Gegraven in de 2e eeuw na Christus door de Romeinen om zo water vanaf een bron naar een Romeinse villa te voeren!!
- 11.09 De Bevers laten zich geregeld zien. Wel niet meer in groep. De jongen zijn blijkbaar al wat zelfstandiger. IJsvogeltjes houden hen ook in de gaten. De Knobbelzwanen zoeken hun heil op open water. De schaatspoel wordt gebruikt door tientallen Ganzen van verschillende komaf. Geen Fuut te zien.
- 14.09 Boven de gracht van Kasteel Eijsden vliegt een Grote Gele Kwikstaart. Langs de Bronckweg worden de Legipontperen geplukt. Gebeurt al enkele jaren, daarvoor bleven ze hangen.
- 15.09 Het water op de diverse plekken in de EB staat laag. De watervogels lijken naar elders vertrokken te zijn. Wel zie ik mijn eerste Grote Zilverreiger.
- 16.09 Dode Das gemeld in Stokhem door wandelaar. Ook een dode Das langs de weg Julémont–Battice. Vaste bekende doodrijlocatie.
- 17.09 Een dode Egel langs een veldweg.
- 18.09 Dode Das langs de Keutenberg gemeld door vrije tijd fietser.
- 19.09 Enkele Reeën langs een maïsakker. Ik jaag een moervos op. Rent weg met zo te zien een manke linker voorpoot.
- 21.09 Met Jo e.a. Voetspoor 299 gelopen. Een tocht in de buurt van Nederweert waar in een goede samenwerking tussen Werkgroep Behoud de Peel, Landbouwers, Gemeenten en Het Limburgs Landschap al sedert jaren het oude vennen (veen e.d.) landschap hersteld wordt. En met succes. De Banen, Sarsven, Het Schoor, De Kwegt en andere vennen hebben inmiddels een reputatie voor wat betreft planten, amfibieën en watervogels. We hielden het droog en zo nu en dan was het zelfs warm. Door de iets te harde wind onderweg weinig vogels in struiken en heggen of op de deels kale akkers. Op de plassen des te meer. Naast de gewone Eenden, Kieviten, Zwanen en Ganzen in grote getalen zagen wij onder andere Zwarte Ooievaar, Lepelaar, Grote Zilverreiger. Ook Groenpootruiters en Oeverlopers ontsnapten niet aan de ogen (en de oren) van de kenners.
- 24.09 Tocht over De Kaap gemaakt. Goed voor 1*1 en 1*2 Reeën; 1* Wild Zwijn; 1* Vos. Weinig watervogels in de EB. *Zie verder op pagina: 17*

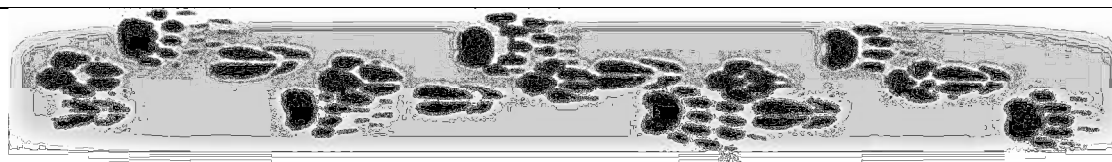

DE MAAS.

*Ei zilvere lentje hilt oos biejein
 Wie ein ketting zien edelsjtein
 Glooiend , glanzend Limburgs lanjd
 Ligk aan jedere kant
 Ei water dat brach weelde en gelök
 Op plaatsje boewde me ein brök
 Belsj of holles, wat maak et oet
 Et Limburgs geit toch niet droet
 Want luuj, dat Limburgs bloud
 Is oos allerbeste goud
 Et is oos migegaeve
 Vanaaf den eesjte daag van oos leeve
 De Maas haet oos dat gebracg
 Höb geer dao al ins euver naogedach?
 Waat zou van oos Limburgsd zeen gewoore
 Es oppe plaatsj van de Maas treine voore?
 Denk uch ins in: Limburg zonger Maas
 Waat dat ein dom lendje waas
 Wao mooste veer vösje gaon?
 En denk ens, zouw Meseik wal besjtaon?
 Jao luuj, door Maas en brök
 Haet Meseik zie laevesgelök
 Auch Mestreech waar ei gaat gebleve
 Waant et eesjte haet me euver de Maas gesjreve
 Eesj waar hiej veur oos de Maas
 Daonao maakde de luuj zich de baas
 Et boewe vaan hoezer en feberikke löp oet de hanjd
 Zaowaal wie et baggere nao kiezel en zanj
 Veer kenne zao neet door blieve gaon
 Zonger eave bie de Maas sjtil te sjtaon
 Want dao wurd noe vaöl versjangeleerd
 De Maas wurd niet meer geëerd
 Meh vol mit vergif gesjmete
 Dao wurd nog mer zelje door eine vösj gebete
 Die beesjkes zeen al lang der tössenoe
 Op plaatsje liek de Maas op rattekroet
 Veer verzauwe oos eige bloud
 Luuj, wie lang geit dat nog goud?
 Zeet toch veurzichtig mot oos Maas
 Want, denk uche ens in, wat Limburg waas
 Zonder dat lentj, valle al oos kralle oetein
 En waat is een kral: verlaore en allein.*

Peter Camps
(oet: KAL EUVER VANAL, Noord-Limburgs dialect, 1980)

AGENDA 2018/2019

Lezingen

Onderwerp, spreker en plaats wordt bekend gemaakt via de plaatselijke pers en op de site van ons IVN. Hebben wij uw mail adres dan ook per mail.

De zaal is open vanaf 19.30 uur en wij beginnen stipt om 20.00 uur. Inclusief pauze tot 22.15 uur. Getracht zal worden in elke laatste week van een maand een spreker te vinden. Houdt de lokale pers dus in de gaten.

Het "Wandelschema" & "Korte Tour"

23	jan	Ommetje Wolder Maastricht,	8km, KT178	11.00uur
----	-----	----------------------------	------------	----------

Het programma is samengesteld door José Goessens, Marianne Teunissen, Betsie van der Put en Anne van Santen. Vertrek Cultureel Centrum 11.00 uur via carpoolsysteem. Bij elke weersomstandigheid.

Bijdrage onkosten chauffeur € 2,50 per persoon, ongeacht de afstand. Deelname aan deze wandelingen geschiedt op eigen risico. Wandelingen zijn geschikt voor een ieder die goed ter been is. Wij gaan er vanuit dat iedere chauffeur een eigen inzittende verzekering heeft.

Anne van Santen, tel. 043-4094672, asvansanten@home.nl

Programmaoverzicht 2018 Vogelwerkgroep excursies & bijeenkomsten

Datum	Tijd	Activiteit	Vertrekpunt/locatie/contact
DECEMBER			
Donderdag 27	09.00	PTT-telling	Meerssen
JANUARI 2019			
Dinsdag 8	19.30	Nieuwjaarstreffen	Dassenburcht Kampweg

* Exacte datum en tijd te bepalen door teller(s)

Wil je deelnemen aan een excursie (behalve die naar de Eijsder Beemden), meld je dan s.v.p. aan bij Ed Bayens (ed_bayens@yahoo.co.uk; tel. 4091024).

Telefoonnummers:

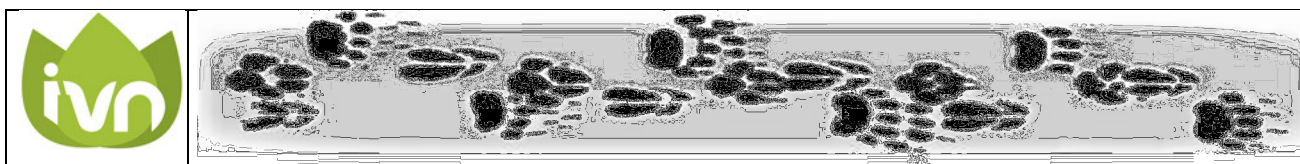
Ed	409 10 24	Philippe	457 23 70	Frans	409 12 83
Lydia	361 58 05	Thérèse	408 54 10		

Aan de activiteiten van de vogelwerkgroep kan in principe elke IVN'er deelnemen. Hebt u belangstelling om vogelaar te worden? Bel!

Ed Bayens

Werkgroep Flora werkgroep (voorheen: Bloeiende Bermen)

Ook in 2018 gaan we weer iedere laatste vrijdag in de maand op pad om planten en bomen te bekijken. We vertrekken steeds om 13.30 uur (tot 16.00 uur) vanaf verschillende locaties. Het programma bespreken we in januari. Inlichtingen: Annemie Speckens, 043-4092623, annspeckens@kpnplanet.nl of Anne van Santen, 043-4094672, asvansan-

ten@home.nl Dus als je mee wilt lopen dan mail even.

Cursussen 2018

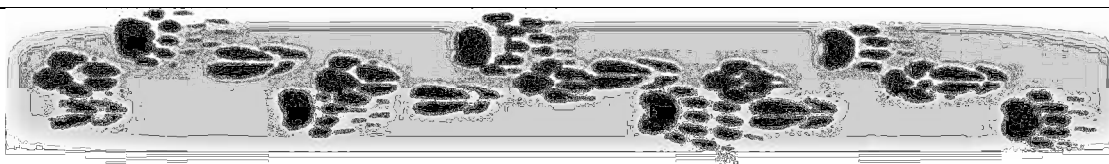
datum	locatie	adres start	onderwerp
n.t.b.			n.t.b.

De kosten bedragen per lespakket € 7,50 en voor niet-leden € 10,-; wordt er ingetekend voor de hele cursus dan krijgt u voor € 10,- extra onze 3 IVN-bomenroutes. Opgave bij ipa.kokx@gmail.com

TdJ

BIJZONDERE WAARNEMINGEN *vervolg van pagina: 14*

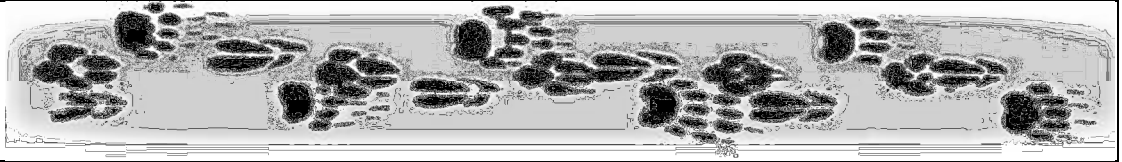
- 25.09 Muurhagedissenweer.
- 29.09 Ca. 13.00u een nog bloeiende en geurende vlinderstruik bij Rian Wolfs in Laag-Caestert. Goed voor Dagpauwoog, Gehakkelde Aurelia, Groot Koolwitje en zelfs 2 Kolibrievlinders. Rian zag afgelopen week ook nog een Distelvlinder.
- 30.09 Avondlijke tocht langs oostkant Savelsbos. Geen wild gezien. Wel is het nieuwe wandelpad tientallen meters lang omgewroet door Wilde Zwijnen.
- 01.10 Broer Jef ziet liefst drie Rode Wouwen zweven boven Hoog-Caestert/Moelingen. Hij telt ook meer dan 50 Muurhagedissen in Laag-Caestert.
- 04.10 Een avondje (19.15-20.30u) gaan posten op De Kaap langs het Savelsbos in Sint Geertruid. Goed voor Reeën, één Vos, wat Wilde Zwijnen en ook 3 Dassen.
- 05.10 Jacques Theunissen meldt een flinke dode Das langs de Hogeweg bij Kasteel Rijckholt. Ik vind een dode Egel langs de Rijksweg bij de molen.
- 05.10 Met Jo e.a. een pittige dagtocht gelopen van Andrimont naar Verviers en terug. Onder een stekende oktoberzon. Ruim 16 km met heel wat hoogtemeters. Ook nu voor de meesten een eerste kennismaking met deze streek en met de stad Verviers. In 2016 liep ik met kameraad Jacques een gelijkaardige tocht, toen zag ik een poepplek van Dassen. Nu dus ook. In een afdaling langs een zonovergoten Vespredal helling zowaar enkele onvolwassen Muurhagedissen. Toen niet. De Vespredal heeft zich een weg gebaand door gesteente van meer dan 355 miljoen jaren oud. Toen de houten gebouwen vervangen werden door stenen werd dat gesteente gebruikt. Dat gesteente bevat ook meerdere soorten erts, zoals ijzer, waardoor het water van enkele zijriviertjes gekleurd is. In onze streken vindt je kalkovens in het landschap, hier zijn het ijzerertsovens. Andrimont ligt op ca. 290m hoogte in Het Land van Herve. Het is vooral be-

kend door de Grottes de la Chantoire, een verdwijngrot, die al in de pre-historie door de mens gebruikt werd. Een verdwijngrot ontstaat doordat een beek de kalksteen oplost en zijn weg verder ondergronds voortzet. In de 2de eeuw na Chr. waren de Romeinen al in de streek van Verviers en liep er een Heerbaan vandaar door het Land van Herve westwaarts. Andrimont komt mogelijk van de Romeinse Keizer Hadrianus (117-136). Berg van Hadrianus dus. Er zijn bij het Kasteel inderdaad Gallo Romaanse overblijfselen gevonden.

- 06.10 Langs de Hierderberg laat zich een onvolwassen Levendbarende Hagedis zien.
- 07.10 Weer geen enkele watervogel boven of op de schaatspoel in de EB. In de westelijke Maasarm dan toch enkele soorten in kleine aantallen. Ik zie ook eerst een IJsvogel voorbij flitsen en enkele minuten later zet er zich eentje zowaar voor mij neer op een tak.
- 08.10 Een IJsvogel pikt een klein Stekelbaarsje uit de Voer.
- 10.10 Maria Janssen-Rutten meldt: tijdens onze lunch in de tuin werden we verrast door onverwacht bezoek: twee libellen die aan elkaar geplakt bleven zitten tot wel 10 minuten. Na een beweging van een van ons vlogen ze gezamenlijk weg en gingen voort met hun 'actie' op een dichtbij zijnde plant. Voor ons heel bijzonder!
- 11.10 De Aardappeloogst is in volle gang. Op enkele plekken wordt er nog gras geoogst. Bert Schrijnemakers uit Rijckholt meldt een dode Das langs de Maarlanderweg.
- 12.10 Ik zie een Geel Onzelieveheersbeestje, met de bekende zwarte stippels. Blijkt een meeldauwonzelieveheersbeestje te zijn. In België zijn die diertjes beschermd. Bij ons in Nederland niet.
- 17.10 In Luik is het gat (ontstaan alweer vele jaren terug door een ontplofing) tussen de Rue Leopold en de Rue de Madeleine gedicht. Tot mijn verbazing is er tussen de overige bouwsels, allen in baksteen en met Naamse stenen, een volkomen wit bouwsel neergezet. Wel geen studentenkotten of kamertjes voor wie dan ook maar een heuse ECO-Résidence met 9 appartementen op stand. In de Rue de Madeleine staan er in de Résidence Chien Vert nog enkele "appartements de standing" te koop.
- 19.10 Afgelopen week twee bostochten gemaakt van de Bukel tot de Daolekaomers. Heel weinig sporen van wild laat staan wild zelf. De dassenburchten liggen onder blad. Vogels zwijgen in alle talen. Links en rechts een eenzame Vlinder. Er zijn ook hier heel wat Tamme Kastanjes.

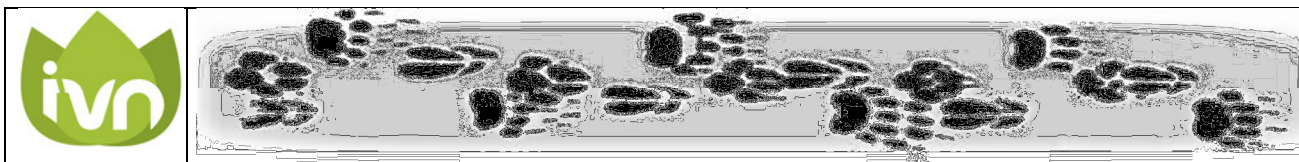

- 20.10 Mijn correspondent uit Mheer is lang rustig geweest. Nu meldt hij twee dode Dassen, 1 in Mheer en 1 in Gronsveld.
- 21.10 De dode Das van 11.10 ligt er blijkbaar nog in verre staat van ontbinding, wordt weer gemeld.
- 22.10 Met vriend Cor uit Termaar enige dassenlocaties bezocht in IJzeren en Scheulder. Twee mij al jaren bekende en één voor mij nieuwe locatie. Lijken in orde. Cor zal ze in de gaten houden.
- 23.10 Van je vrienden moet je het hebben. Met Benoit uit Teuven wat dassenlocaties bezocht. Een in een holle weg in Sint Pietersvoeren en twee in een holle weg in Sint Martensvoeren. Alle drie in orde zoals al jaren bij mij bekend. Benoit toonde mij een geweldige burcht in een bos in Crindael, hem al jaren bekend, mij niet. Een complex van wel 30 pijpen in een boshelling in de breukmergel, silex en Vaalser groenzand. Iets om komend voorjaar eens te gaan posten. Hij heeft zelf al lang een klein bosperceel in Remersdael waar elk jaar een compleet dassengezin op zit. Pa, Ma en 4 kleintjes dus. Geregeld ziet Benoit ook een Rode Wouw boven Teuven.
- 24.10 Even naar Luik geweest om mijn busabonnement te verlengen. In de Rue en Neuvise is de oude kerk toegewijd aan Sainte Catherine en aan Saint Antoine overdag open. Op het altaar wordt gewerkt. Zo te zien heeft de hele kerk een schoonmaak en opknapbeurt dringend nodig.
- 25.10 Broer Jef ziet weer IJsvogel, Bever en Eekhoorn rond hun huis. Ook Putters zijn dagelijkse gasten. De Muurhagedissen houden zich in hun winterverblijf verborgen. Op de velden van het hamstergebied in Heer wordt een Visarend gespot, zelfs op de foto gezet.
- 27.10 Een Vos steekt de Kloppenbergerweg over bij het industrieterrein. Nog steeds geen vogels op de schaatspoel. Zelfs op de Maas niets te zien.
- 28.10 Peter De Bie meldt: rond 09:00u vanaf de Moutheuvelweg zag ik boven Het Tiende Vrij een honderdtal Kraanvogels met gezwinde spoed op weg naar het zuiden. 'Winter is coming!' Omstandigheden waren: koud, winderig, wolken en zon.
- 28.10 In kleine aantallen trekken Kraanvogels over Zuid-Limburg (ten oosten van Gulpen) zuidwaarts (internet info). Ik maak een zondagse bosocht zonder wild te zien of te horen. Ook geen sporen.
- 29.10 In Eckelrade staan er nog bieten op de akkers. Langs de Keerestraat is een liefhebber bezig met voormalige weilanden om te toveren tot een paradijs voor amfibieën en reptielen. Poelen, hagen, struiken, stapelmuurtjes van echte mergel. Kleibodem deels mengen met mergel om kalkgrasland met bijbehorende flora te creëren. Een bijzonder initiatief. De Kraanvogels trekken nu ten westen van de Maas.
- 30.10 De laatste honderden meters van de oostkant van de Sint-

Pietersberg, voor GP nr.49, zijn ontdaan van hun begroeiing. Aan de Waalse kant was dat al enkele jaren terug gebeurd.

- 30.10 Wim Souren meldt: een Vos op pad 's middags om 15:00u langs het viaduct bij Mariadorp richting oprit naar de A2. Een vrij slanke Vos.
- 02.11 Wandelkameraad Jacques meldt dat om ca. 07.30u een groep Kraanvogels over Rijckholt zuidoostwaarts vloog. Het is Muurhagedissenweer. Broer Jef telt er meer dan 30 op de muur van hun huis. Ook een Atalanta vliegt er rond.
- 03.11 Vanaf het aquaduct lijkt de Voer stil te staan. Enkele grote boomtakken plus de dammen van de Bevers zorgen voor stilstaand, hoog water. Ten westen van de beverdam is de Voer maar een mager stroompje. Je kunt er doorheen lopen zonder water in je laarzen te krijgen. Op het weiland zijn de Bevers begonnen aan een appelboom. Ik tel ook heel wat Muurhagedissen.
- 03.11 Een karavaan auto's, volgeladen met wildbeheersers en hun drijvers, rijdt over de De La Margellelaan het Caestertveld in. Dat anderhalve Konijn, dat wij zo nu en dan zien, moet afgeschoten worden.
- 04.11 Tot mijn grote verbazing is Grenspaal nr. 48 tweehonderd meter zuidwaarts verplaatst. De gemengde Nederlandse-Belgische commissie die dat bedacht heeft, heeft haar salaris wel dubbel en dwars verdiend.
- 06.11 Een tegenvaller. "Visitez Liege - Aimez Liege - Decouvrez Liege"! Maar het Maison du Tourisme is gesloten van 1.11 tot en met 31.12!
- 06.11 Wim Souren meldt: Hazelworm geholpen omstreeks 14:30 uur. Vandaag op de Steenbergerweg bij nr. 1 brievenbus van Stoffer een Hazelworm van het midden van de weg af gehaald en langs de kant gezet in het gras.
- 07.11 De hele middag trekken er Wilde Ganzen in groepen van diverse aantallen boven het buitengebied. Zichtbaar en hoorbaar. Van zuid naar noord, van oost naar west. En omgekeerd. Links en rechts zitten ze op de akkers. Ik speur de hemel af om er Kraanvogels van te maken. Lukt me niet. Tot mijn verbazing heeft wel iemand op internet gemeld dat om 14.00u 80 Kraanvogels boven het Savelsbos zuidwaarts vlogen. Toen zat ik op mijn plek op De Kaap. Blijkbaar doof en blind.
- 08.11 Netty Hornstra meldt: op 8 november heb ik in de Berwinne bij Mons Bombaye een Waterspreeuw gezien.
- 10.11 Fraaie dode Eekhoorn midden op de weg Marathon, Plan Noord.
- 11.11 Melding van dode Das in Epen Helbergpad.
- 13.11 Bij controle dassenburcht rand Sjechelder gaan er een 5-tal Reeën en 2 Wilde Zwijnen voor mij op de loop. In Maarland wordt er ijverig gefretteerd.
- 19.11 Al enkele dagen trekken er Kraanvogels massaal zuidwaarts. Zelfs

over Maastricht, de Molen van Gronsveld en Margraten.

- 20.11 Bij het Klooster van Rijckholt slaat een Sperwer toe.
 - 20.11 Netty Hornstra meldt: op 20 november om ± 20.00 uur trokken er Kraanvogels over in Gronsveld.
 - 21.11 Op St. Amand stoppen een 5-tal auto's en jeeps. Er springt een klein leger tot de tanden gewapende mannen uit. Waar is dat ene Konijn?
 - 25.11 Uit Gronsveld een aantal meldingen van veel Ransuilen in een boom bij de Blokhut, al enkele dagen. Toch eens gaan kijken. Ook een bevriende boswandelaar is present, met fototoestel. Wij tellen nog 6 stuks.
 - 29.11 Boven de afwatering van de waterzuivering installatie van Heugem vliegt een IJsvogel.
- @ 08.12 Lambert Damzo meldt: vanmorgen 10.00u bij de Blokhut Gronsveld, in de boom voor de blokhut 9 Ransuilen gespot die met z'n allen in de boom rustig zaten te kijken.

Jean Creuwels, met dank aan de melders

Waarnemingen digitaal melden

Heb je je wel eens afgevraagd waarom er voor sommige waarnemingen een "@" staat in plaats van een "."? De waarnemingen met een "@" worden via mail gemeld bij de redactie. Op de homepage van de IVN-website staat een knop waarmee snel en nauwkeurig waarnemingen gemeld kunnen worden bij de redactie. Ik zou zeggen: hebt wat bijzonders gezien, gebruik dan die functie (<https://www.ivn.nl/afdeling/eijsden/waarnemingen>).

PDB

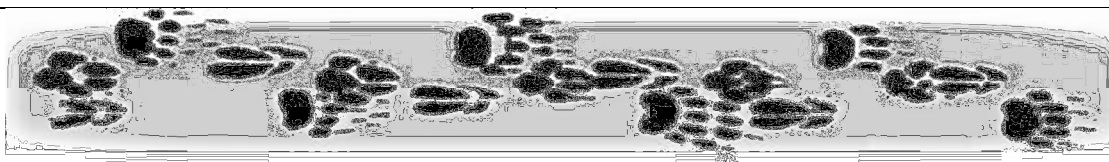
Herfst 2018: Grensmaas doorwaadbaar tot in oktober.

Woensdagavond 5 september. Op deze onweersachtige avond krijg ik bezoek van een Groene Kikker, binnengekomen door de op een kier staande keukendeur.

Donderdagavond 6 september. Een vlucht Canadese Ganzen vliegt luid snaterend over de huizen van Oud-Eijsden.

Vrijdag 7 september. De zomer doet een stapje terug, het is niet warm meer en het regent af en toe. Bericht van de Vlinderstichting: door de warme zomer vliegt er een 2e generatie Grote Vuurvlinders in het moerasgebied op de grens van Overijssel en Friesland (De Wieden, De Weerribben, De Rottige Meenthe en Brandemeer). Hopelijk draagt dit bij aan de herkolonisatie van de gebieden waar onze enige uitsluitend Nederlandse vlinder voorkwam. Er zijn maar enkele diersoorten bekend die alleen in Nederland voorkomen en verder nergens anders op de hele wereld. Zo hebben we in Noordwest-Nederland ook een eigen ondersoort van de Noordse Woelmuis.

Zaterdag 8 september. De vroege Hazelnotenoogst aan de Vogelzang is dit jaar zeer overvloedig. Weer iets geleerd: een Hazelaar is niet hetzelfde als

een Hazelnotenboom. De noten verschillen iets en de verpakking van de noten (de bast) ziet er totaal anders uit. De ronde gaatjes in sommige noten zijn afkomstig van de larven van de Hazelnootboorder (een kevertje). De larven eten de Hazelnoten van binnen op en maken een gaatje in de noot om naar buiten te komen. De larven leven vervolgens enkele jaren in de grond voordat ze kevertjes worden.

Zondag 9 september. Monumentendag in Eijsden. Zomerse dag van boven de 25°C. Bij de Hervormde Kerk Aardhommels op de Hemelsleutel.

Maandag 10 september. De wijnboeren zijn al begonnen met de druiven-oogst.

Dinsdag 11 september. Winderige en warme dag (tot 27°C). Groot weersverschil tussen Noord en Zuid-Nederland.

Woensdag 12 september. Warme dag in Limburg (23°C). Koninginnenpage op Buddleia bij de Appelgaard in Margraten. In de middag keldert de temperatuur vanuit het Noorden naar 15°C.

Dat is nog eens wat anders dan de afgelopen 25^e juli, toen in het Friese Joure de Joster Boerebrulloft in de middag moest worden afgelast, omdat het te warm was voor de paarden. In plaats daarvan werden voor de kinderen springkussens met water neergezet in de winkelstraat. Op 26 juli werd zelfs het Friese hitterecord gebroken met 36.5°C in Sigerswâld (Siegerswoude).

Donderdag 13 september. De heer Thijssen meldt dat de Huiszwaluwen van de Vogelzang al 2 weken weg zijn, richting Afrika. Soms blijven er daarbij jongen achter in de nesten. De natuur is niet altijd vriendelijk, door menselijke ogen gezien.

Vrijdag 14 september. De warme dagen van boven de 20°C zijn weer terug. De verse pruimenvlaai van onze enige overgebleven bakker in de Wilhelminastraat smaakt opperbest. Vroeger werd er gezegd: "vlaoi itste mit d'n han" en "dat huurt zich neet, sjlagróóm op de vlaoi". Inderdaad, vlaai is geen slagroomtaart en het eten met de hand is een stuk handiger, vlaai wordt immers gemaakt van brooddeeg.

Zaterdag 15 september. Bezoek aan Spakenburg, alwaar nog volop vrouwen in klederdracht naar de markt gaan. Op enkele lantaarnpalen zitten Aalscholvers "in heraldische houding". De reden hiervoor is dat ze hun veren moeten drogen in de zon en daarom de vleugels omhoog heffen. De houding doet daarbij denken aan de afbeelding van een vogel in een wapenschild. Net zoals de Spakenburgers is de Aalscholver een grote liefhebber van vis. In de haven zwemmen Voorntjes met vuurrode vinnen. Zijn het Ruisvoorns (Rietvoorns) of Blankvoorns? De haven van Spakenburg staat bekend als "overwinteringsplaats" van de Blankvoorn. Deze soort wordt daarom ter plaatse ook wel "Wintervoorn" genoemd.

Zondag 16 september. Mooie warme nazomerdag, tegen de 24°C. Het re-

cordaantal warme dagen van boven de 20°C in een kalenderjaar wordt voor De Bilt geëvenaard. Dit was in 2003 116, en in 2018 tot nu toe ook. In Limburg liggen deze getallen nog wat hoger (tot nu 125 in Beek). Bij de Ursulinen is er een lezing van Pim Beukenkamp (Utrecht) over Alexander von Humboldt. Deze ontdekkingsreiziger uit Berlijn probeerde de hele wereld met alle natuurverschijnselen, zoals bijvoorbeeld vulkanisme, te begrijpen en beschrijven. Hij had grote invloed op Charles Darwin, die ook een wereldreis maakte (met het schip de Beagle). Darwin had weer grote invloed op onze Eugène Dubois, die ook de wereld over reisde, op zoek naar de "missing link". Wiel Wijckmans vertelt over de Wielewaal ("Góódmaeëlie") die hij eerder dit jaar zag nabij kasteel Rijckholt.

Maandag 17 september. Zomerse dag, rond 27°C. Kaasjeskruidkopjes op ingezaaide paarse Malva in het Hamsterreservaat Sibbe. Navraag bij Jean leverde op, dat de 3 Wasberen afgelopen juli gefilmd werden langs de Trichterweg, in de buurt van de Eenzame Eik. Dus niet aan de Voerenweg, wat eerst het geval leek. De Eikelmuis blijkt meer voor te komen in het Savelsbos dan werd gedacht. Het "Fruetmuiske" heeft in Gronsveld de naam "Ziëvesjliéper" (Zevenslaper). In het woordenboek van Gronsveld staat weliswaar "Relmuis" bij "Ziëvesjliéper", maar dat is eigenlijk een verwante soort die niet in Nederland voorkomt en -kwam. "Zevenslaper" duidt op de lange winterslaap van deze dieren. De Hazelmuis behoort ook tot de familie van de slaapmuizen. Heel vroeger kwam deze waarschijnlijk ook bij ons voor.

Dinsdag 18 september. Warme nacht. De resten van de tropische orkaan Helene en een hogedrukgebied boven Europa veroorzaken een stevige Zuidwestenwind en een aanzuiging van warme lucht uit Frankrijk. In Beek/Maastricht wordt het zelfs 30°C!

Bezoek aan de Vuursteenmijn, er zijn examens van gidsen.

Vooraf is er een uiteenzetting over de geologische tijdperken en over de vorming van vuursteen in het kalkgesteente (mergel).

Bij de toelichting over de vorming van het Maasdal gaan mijn gedachten ineens naar de (soms bonte) kiezelstenen, die de Maas heeft achtergelaten in het landschap. Omdat de Maas eerst over het plateau naar het Oosten heeft gestroomd, voordat ze zich Westwaarts in het huidige dal insneed, zijn deze stenen ook in het Heuvelland te vinden. Ze zijn wel gebruikt in oude gebouwen, zoals in de puien van de kerken van Mesch en Noorbeek en in de boerderij aan de Onderstraat 12 in Noorbeek of in de Kapelkesstraat 31 in Caestert, waar de afgeronde stenen in de pui te zien zijn. Uit nostalgische overwegingen worden ze ook nu nog wel toegepast in puien van woningen, zoals aan de Burgemeester Jos Duijsensstraat 1 in Mesch en de Hubert Smeetsstraat 13 in Eijsden. Verder in (tuin)muurtjes, zoals bij de Bergstraat 21 in Banholt, Herkenrade 16 en Stiegel 4 of als decoratie in een tuin (Hubert Smeetsstraat 15 en Beethovenstraat 2 te Eijsden). Ook in de (huidige) be-

strating van de Diepstraat komen ze voor. Zelfs de vloer van de opgegraven kelder onder de toren van de 12e eeuwse Motte van Breust was van Maaskeien. In Eijsden en Gronsveld worden ze "Maosklawwe" genoemd. In Cadier en Keer zijn ze veel gebruikt in de oude kerktoren ("d'n Auwen Toewn") en worden ze "klauwe" genoemd. Wie goed rondkijkt ziet deze stenen overal.

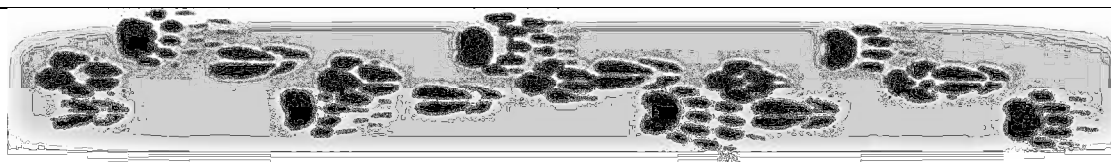
Wat betreft de vorming van vuursteen: dit proces is moeilijk te begrijpen, maar heel in het kort komt het op het volgende neer: in de Krijtzee hoopte zich op de zeebodem veel kalk op, uit de schelpen van dieren. Er was ook veel kiezelzuur (SiO_2) aanwezig, afkomstig uit "skeletjes" van zeer kleine organismen, en waarschijnlijk ook veel uit sponsnaalden. Na de vorming van de kalksteen ging het opgeloste kiezelzuur zich op bepaalde plekken en in bepaalde zones concentreren. Een bekende plek is rond de graafgangen van dieren zoals kreeftachtigen. Zoals bekend is, liggen er zelfs hele vuursteenbanken in de mergel. De prehistorische mens ging verticale schachten en horizontale gangetjes maken in de kalksteen om bij de lagen vuursteen te komen. De vuursteen diep in de mergel heeft een betere kwaliteit om te kunnen bewerken en er scherpe afslagen van te kunnen maken, dan de verweerde vuursteen aan de aardoppervlakte. Vuursteen werd voornamelijk gebruikt voor het maken van werktuigen en wapens. Om vuur te kunnen maken had men destijds ook nog andere hulpmiddelen nodig, zoals ijzerhoudend gesteente (met pyriet erin, zoals bijvoorbeeld markasiet). Bij het slaan met vuursteen en ander geschikt gesteente tegen elkaar, kreeg men "brandende" vonken, die men in brandbaar materiaal liet vallen. Ook het strijken van een pyriethoudende steen tegen een vuurstenen bijl kon voor vonken zorgen. Met alleen maar vuursteen lukt het niet om "brandende" vonken te krijgen.

Woensdag 19 september. Alweer een zomerse dag (ruim 27°C). Harde wind overdag, dat wel.

Donderdag 20 september. Nog een zomerse dag erbij (bijna 26°C). Ik tref een buurtbewoner met een goede conditie die in de Maas is gaan zwemmen. Vroeger was dit heel gewoon. Zoals bekend zijn er diverse manieren van zwemmen (borstcrawl, schoolslag en vlinderslag). In Maasdorpen zoals Eijsden en Elsloo kende men ook de Maasslag ("Maossjlaoëg"). Dit was schuin op de zij zwemmen om tegen de stroom op te komen. Ondergetekende heeft zelf ook nog in zijn sportieve jaren in de Maas en in het Grindgat ("t Loeëk") gezwommen. Gezien de verraderlijkheid van een grote rivier of grindgat is dit echter nu niet meer aan te raden en blijft het opletten geblazen, vooral als men niet in topconditie is.

Vrijdag 21 september. Na een zachte start van de dag verandert deze in een herfstdag met veel wind en ook regen.

Zaterdag 22 september. In de ochtend cursus IKL in Nuth. Deze keer staat poelenonderhoud op het programma. Eerst is er een wandeling over de helling nabij de Economiestraat met Mergellandschappen en gele bloemen zoals

Heelblaadje. Daarna moet een grote poel worden vrijgemaakt van Lisdodden ("Rietsigaren" of "Fakkels") en andere overvloedige plantengroei, zoals Drijvend Fonteinkruid. Ook staat er Riet en Mattenbies. Er wordt een apart "antiek" stuk gereedschap gebruikt, het "schakelmes". Dit is een ketting met messen eraan en gewichten. De personen op de oevers van een water kunnen dit bedienen door beurtelings met touwen eraan te trekken waardoor een soort grote zaagbeweging ontstaat en de Lisdodden onder het wateroppervlak kunnen worden afgesneden. Ook kunnen de Lisdodden met een zware "trekhaak" aan een stok worden onworteld. Naar verluidt kun je van de wortels van de Lisdodde een "asperge" soep maken.

Als gevolg van de werkzaamheden bereikt in het komende voorjaar genoeg zonlicht het water, zodat kikkers, padden en salamanders er kunnen paaien. Het is een zwaar werkje, maar gelukkig schijnt de zon erbij. Af en toe zien we een Bruine Kikker of Libel. Het heldere geluid van een zangvogel klinkt er ook bij. Hij ziet eruit als een Tuinfluiter. Daarna komen er weer buien en zakt de temperatuur.

Zondag 23 september. De astronomische herfst is begonnen. Wat betreft het weer is het een onvervalste herfstdag met regen en kou (12°C). In De Bilt wordt het net geen 11°C en is het de koudste 23e september sinds minstens het begin van de metingen. Het contrast met de afgelopen zomer is wel erg groot zo.

Donderdag 27 september. Warme dag, bijna 23°C.

Vrijdag 28 september. Herfstig met slechts 14°C.

Zaterdag 29 september. Lichte vorst aan de grond, gevolgd door een stralende dag. Aan de Westkant van de Pisartlaan groeit een veel van een apart kruid: de Blaassilene.

Zondag 30 september. Nog een stralende dag. Scheefbloemwitjes vliegen in Plan-Noord. Op de tv een documentaire over de Neandertalers. Met de laatste technieken maakt men reconstructies van deze uitgestorven mensenvariant. Volgens de huidige inzichten hebben de Europeanen allemaal kleine beetjes van de Neandertalers in zich. De moderne mens blijkt zich vermengd te hebben met de Neandertaler, die meer op ons leek, dan we eerst dachten.

Maandag 1 oktober. Rond 18.40u is er een schitterende regenboog te zien bij Banholt. Nog niet eerder zo van dichtbij gezien: deze raakt het veld vlak bij de weg van Herkenrade naar Sint Geertruid.

Dinsdag 2 oktober. Vieze herfstdag. Aan de Kasteel-

laan in Oost waait een boom om (een Abeel). Een Witte of Grauwe Abeel? Wie het weet mag het zeggen.

Vrijdag 5 oktober. Warme dag met 23°C.

Zaterdag 6 oktober. Maaien met de zeis met het IKL in de Hellebroekerbeemden bij Nuth. Plaatselijk in Limburg zomerse dag met 25°C. Op de Maas bij Eijsden veel Canadese Ganzen. Jean Creuwels ontmoet een fotograaf van het Staartblauwtje op 1 augustus nabij het Savelsbos.

Zondag 7 oktober. Om 0.30u is er een nachtelijk onweer met wat flitsen en enkele donderslagen. Ook is er regen. Dat heeft met de weersverandering naar een koelere dag te maken. Overdag is het toch nog heel aardig weer met zon. Ik rijd naar Smeermaas. Het plan is om tenminste één keer de Maas te voet over te steken. Dit was tot in de 20e eeuw ook bij Eijsden mogelijk. Het waden door de gehele Maas is me zelfs in de hete zomer van 1976 niet gelukt, daarvoor heeft de Maas bij ons teveel veranderingen ondergaan. Van mensen uit Borgharen hoorde ik dat het oversteken deze zomer weer mogelijk was vanwege de lage waterstand. Het ziet er bij Smeermaas inderdaad uit of dit nog steeds zonder problemen kan. Overal liggen drooggevalen grindbanken waar op bepaalde plekken nog water tussendoor stroomt. Ik trek mijn waadpak aan en probeer het op de eerste plek. De stroming blijkt toch wel erg sterk, op de plek waar de Maas doorheen stroomt. Hoewel ik tot net boven mijn knieën in het water sta, ga ik toch weer terug. Je kunt je evenwicht in de sterke stroming verliezen en uitglijden. Ik heb geen zin om een "keunkelebeunk" (koprol) te maken en draai weer om. Op de tweede plek kan ik de bodem goed zien in het kraakheldere water en ga stap voor stap naar de overkant, die vlakbij ligt. De voeten krachtig naar steun zoekend op de bodem met stenen. Hoera, gelukt! Ik zet voet in de Oeverlanden bij Borgharen. Ondanks de leuke ervaring zou ik het andere mensen toch niet willen aanraden.

Misschien ligt het voor de jongeren nog wat anders, bijvoorbeeld als het een tropische dag is in juli met 30°C, tijdens het zwemmen. Het is toch geen lichte onderneming, hoe gemakkelijk het er vanaf de oever ook uitziet en hoe makkelijk erover wordt gepraat. De terugweg is niet minder spannend, maar ik bereik zonder uitglijder weer de oever bij Smeermaas. Belgische vissers verklaren op mijn vragen over de vissoorten ter plekke dat er ook hier Meervallen voorkomen. Hun grootste was wel 1.60m! Ik zie in de grindpoeltjes kleine visjes over de bodem zwemmen. "Ha, klèng Geuviekes" is mijn eerste gedachte. Of het inheemse Riviergrondeltjes zijn, valt echter te betwijfelen. Daarvoor zijn de nieuwe soorten uit het Donaugebied nu te algemeen geworden. Bij jonge visjes is de soortbepaling niet altijd eenvoudig. Terug in Eijsden vliegen aan de Olympus enkele Bruinrode Heidelibellen in de nazomerzon. Vele deelnemers aan de grote mountainbiketocht laten zich het "weizenbier" goed smaken in de zon op de Vroenhof.

Maandag 8 oktober. Jenny ziet een Ree bij het bos van Bruisterbosch. De brouwerij in Breust brengt nieuwe bieren op de markt, waaronder een ongezoet Eijsdens kersenbier en een donkere Porter/stout, genoemd naar de patroonheilige van Breust. Dit is Martinus, zoals we allemaal zullen weten.

Dinsdag 9 oktober. Door Herkenrade rijdt een treintje. Een boer rijdt met een kleine tractor en erachter 4 grote fruitkisten op aparte onderstellen over de weg. Naar verluidt gaan er in zo'n kist 300kg appels of 400kg peren. Alweer een warme dag van meer dan 20°C erbij.

Woensdag 10 oktober. Mistig begin van de dag. Plaatselijk wordt het op deze dag wel 24°C!

Donderdag 11 oktober. De Amberboompjes kleuren overal rood. Plaatselijk in Limburg zomerse dag van 25°C! In het stadspark van Maastricht vliegt een Atalanta op een vaste waarnemingsplek. In het gebied nabij de Helpoort was er na de Middeleeuwen een stadsuitbreiding. Volgens de internet-encyclopedie werd er in 1528 ter plekke van het toen gebouwde rondel (nu: "De Vief Kōp") gesproken over de "nouwen toern in de Nouwestat bij de Maes". Dat lijkt wel op "Eijsdens"! Ooit zal de taal van Maastricht en Eijsden wel meer op elkaar geleken hebben dan nu. Als bronvermelding wordt de "Historische encyclopedie Maastricht" genoemd, van Ubachs en Evers. Ik hoop het nog eens beter te kunnen nazoeken in die encyclopedie, dan wel in het oorspronkelijke archiefstuk.

Ook de schrijver van de "diksjenaer" van het Maastrichts (Endepols) zegt dat het Maastrichts vroeger kenmerken had die nu als "boers" worden ervaren.

Vrijdag 12 oktober. Bij Hakkeknoep 1 Grote Zilverreiger en 2 Blauwe Reigers. Alweer een zomerse dag in Limburg.

Zaterdag 13 oktober. Heel veel kleine mugjes in de warme lucht. Het lijkt wel zomer. Uitmarkt in Margraten. IVN Eijsden en VTN Cadier en Keer verzorgen een kraampje met de onderwerpen "Schone Maas" ("Plastic Soup") en "Tiny

Forests". Er staat een stevige wind en het is warm (boven de 27°C!) In Ell wordt het zelfs 28.1°C! Dat zijn datumrecords.

Zondag 14 oktober. Alweer een zomerse dag met stevige Zuidenwind. Opvallend dit jaar is de afwezigheid van de bonte vlinders op Herfstasters en Klimop. Dit komt door de droge zomer, waardoor de rupsen van deze soorten niets te eten hadden. De hoge temperaturen in oktober zijn mede het gevolg van de droge grond, waardoor de lucht meer opwarmt door de zon.

Dinsdag 16 oktober. Alweer zomers warm in Twente, Brabant en Limburg. In de droge waterbuffer in Bemelen vliegen Icarusblauwtjes, Klaverblauwtjes, Bruin Blauwtje, Kleine Vuurvlinder en Gele Luzernevlinder. Vooral de extra generatie van het Klaverblauwtje is vermeldenswaardig, gezien de zeldzaamheid van de soort. Het is leuk voor de waarnemingen in het najaar als je ze ziet, maar of een extra generatie goed of slecht is voor de soort, weten we niet. Eigenlijk zouden deze vlinders pas het volgende jaar tot ontwikkeling zijn gekomen, in een "doorsnee" jaar. Of ze zich in de late herfst nog kunnen voortplanten, is de vraag.

Woensdag 17 oktober. Nog een warme dag erbij (21°C).

Donderdag 18 oktober. Voor het eerst lijkt de mooie nazomer voorbij. Het wordt nog maar 18°C, zonder zon.

Vrijdag 19 oktober. Vanuit Nijmegen en zelfs Schiermonnikoog worden Klaverblauwtjes gemeld. Een gevolg van de warme zomer?

Zaterdag 20 oktober. Het grijze herfstweer nodigt uit tot het koken van een winterpot: zuurkoolstamppot met Ardeens gebraad (Casseler) en mosterd!

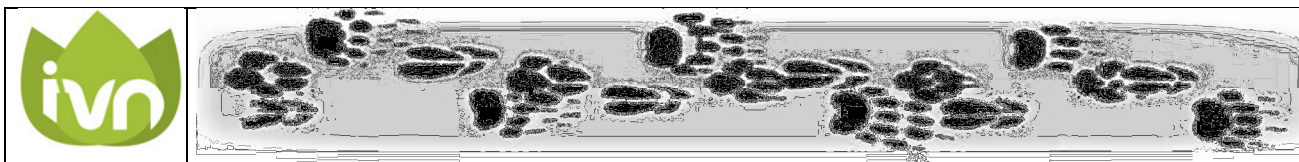
Zondag 21 oktober. Vorst aan de grond. Mooie zonnige dag. Onderaan de Banholtergrubbe vliegt een witte Buizerd. Knalgele Citroenvlinder in de Pastoor Pendersstraat. In de waterbuffer bij Bemelen Muurhagedis, Bruine Kikker, Bruine Heidelibel, veel Kleine Vuurvlinders en een Klaverblauwtje. Bij Smeermaas staat de Maas nog steeds historisch laag. Een Galloway loopt ook nu nog ver de rivier in. Ook hier worden Maaskeien soms in huizen en muurtjes gebruikt, zie bijvoorbeeld de Maasdijk nr. 60.

Op zaterdagavond ziet collega Joyce op de weg door het Gronsvelderbos een rustig Everzwijn ("Weeld Vèrreke") met 6 Frislinge ("kuusjkes", dus biggen van het Wilde zwijn). Een topwaarneming!

Zondag 28 oktober. De klok is weer terug naar de gewone tijd (wintertijd). Het is al enkele dagen koud weer. Weer om van jas te wisselen en boerenkoolstamppot te maken. In Drenthe vriest het deze nacht al stevig (bijna 4 graden vorst).

De wintertijd wordt als de gewone tijd beschouwd. Toch komt deze tijd ook niet overeen met de natuurlijke tijd (zonnetijd). Ook bij de wintertijd loopt de klok bij ons nog ongeveer een uur voor op de zon. We staan dus eigenlijk ook 's winters nog te vroeg op. De zomertijd vergroot deze afwijking tot 2 uur.

Maandag 29 oktober. De steenkoude Noordoostenwind gaat nog steeds. Fa-

zanthaan steekt de weg over tussen Wijlre en Elkenrade.

Dinsdag 30 oktober. Winterlandschap met sneeuw bij Dourbes (België). Op de Vaalserberg en het Plateau van Margraten vallen de eerste vlokken natte sneeuw. Een koude regendag is het bij ons. In de avond lezing van Jacques van Mastrigt over vlinders in een veranderend klimaat. Mooie soorten passereren de revue, zoals het Staartblauwtje, Tijgerblauwtje en Geraniumblauwtje, allemaal blauwtjes met kleine staartjes aan de vleugels. Verder grotere vlinders zoals de Koningspage, Oostelijke Vos, Rouwmantel, Keizersmantel en Braamparelmoevlinder. Ook een bijzondere nachtvlinder komt aan bod, het zeer grote Blauw Weeskind.

Jacques hoopt dit jaar op novembervlinders, net zoals ondergetekende. De laatste jaren komt dit vaker voor.

Donderdag 1 november. Jenny ziet een Ree de straat oversteken in Herkenrade.

Vrijdag 2 november. Zonnige dag, 11 à 12°C. De novembervlinders zijn een feit! In de waterbuffer bij Bemelen vliegen minstens 5 Kleine vuurvlinders. In de namiddag is er een vuurrode zonsondergang.

Zaterdag 3 november. De dag begint met vorst. Wilgen knotten op de Natuurwerkdag in Hunsel, als deelnemer aan een cursus landschapsonderhoud. Daar mijn eerste Kraanvogels van deze herfst gezien, een stuk of 22. Al vroeg in de avond (20u) is er vorst op de auto's. Bij de Bosrand Savelsbos steekt een Vos de weg over.

Donderdag 8 november. Vele bomen kleuren herfstgeel. "Gouden oktober" in november!

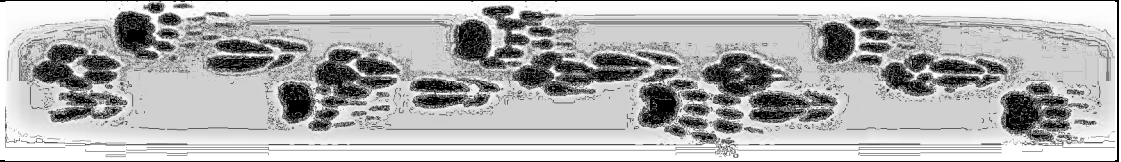
Woensdag 14 november. De planeet Venus is vroeg in de ochtend goed te zien aan de Oostelijke horizon. Het lijkt net of er een grote heldere ster schijnt, maar de planeet weerkaatst natuurlijk het zonlicht.

Donderdag 15 november. Mooie zonnige dag. Nog steeds wel 5 Kleine Vuurvlinders in de waterbuffer bij Bemelen. Recordlaat! Bij Hakkeknop snoept een Gehakkelde Aurelia van de gistende valperen in de Oude Perenwei. Gezien de trage bewegingen van de vlinder lijkt er sprake te zijn van enig welbevinden. Zit er soms alcohol in het valfruit, is het perenwijn?

Vrijdag 16 november. Stevige grondvorst. Atalanta zont op muur in Margraten. In de middag blijkt dat de Kleine Vuurvlinders stand houden in Bemelen. Ook zijn er nog Bruinrode Heidelibellen van de partij. In de namiddag ziet Jenny Kraanvogels boven Margraten. Ik hoor vroeg in de al donkere avond enkele groepen passeren laag boven de Maas.

Zaterdag 17 november. Na nachtvorst alweer een stralende dag. Houtsnip tijdens natuurscursus onderhoud houtopstanden IKL bij Nuth. In de avond steenkoude Oostenwind.

Zondag 18 november. Geen tijd om te gaan vlinderen. Jacques van Mastrigt ziet diverse Kleine vuurvlinders op de Sint Pieterberg, bij koud weer met een

herfstzon.

Vrijdag 23 november. Na een stevige grondvorst wordt het een mooie zonnige dag. In de waterbuffer in Bemelen kijken 2 Groene Spechten op als ik het gebied betreed. De Groene Specht is vaak op de grond te vinden, op zoek naar mierennesten. De Kleine Vuurvlinder is nog aanwezig met minstens 3 exemplaren. Er wordt nog gevoerageerd op de witte bloemen van het Duizendblad.

Op advies van Jacques van Mastrigt haast ik me naar de Sint Pietersberg om daar ook waarnemingen aan Kleine vuurvlinders te doen, zo laat in het jaar. Inderdaad foerageren er minstens 4 exemplaren op het gele Boerenwormkruid ("Kroetwies"). In het ENCI-meertje vist een Grote Zilverreiger.

Zaterdag 24 november. Een groot contrast met de dag ervoor. Een grijze herfst dag, de avond valt vroeg.

Zondag 25 november. Waterkoude herfst dag, ook al vroeg donker.

Echt weer voor een Martinusbiertje van onze Breuster brouwerij!

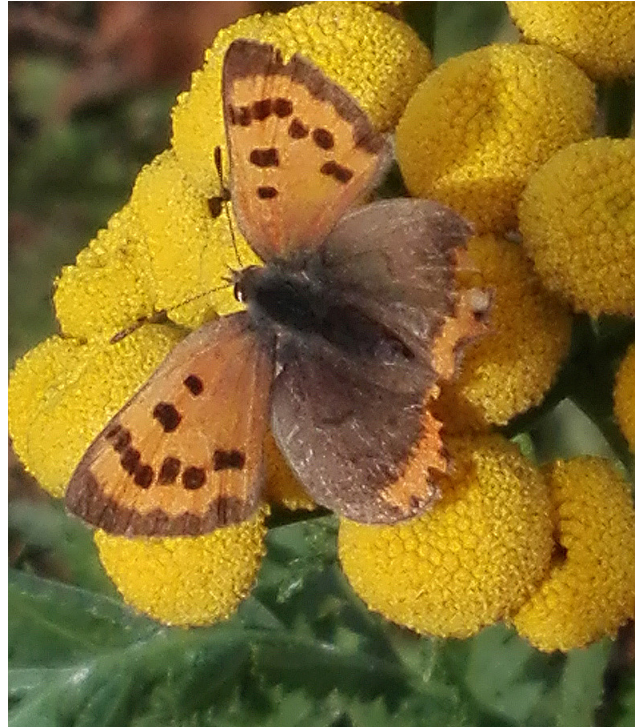
Donderdag 29 november. Ochtendrood in de morgen. Houtsnip vliegt tegen het raam bij Vincent in Klimmen.

Vrijdag 30 november. Grote Zilverreigers bij Hakkeknoep. Ik zie er 4, anderen zagen er 5.

Zondag 2 december. Zeer zachte dag voor de tijd van het jaar (dagrecord), maar jammer genoeg zonder zon.

Dinsdag 4 december. Goed bezochte lezing door Harry Fekkers over de bijgestelde inzichten in de evolutie en verspreiding van de mens, aan de hand van DNA-onderzoek. Nu is het afwachten of José Joordens op Java nieuwe vondsten gaat doen op de plek waar Dubois heeft gegraven!

Jacques Piters

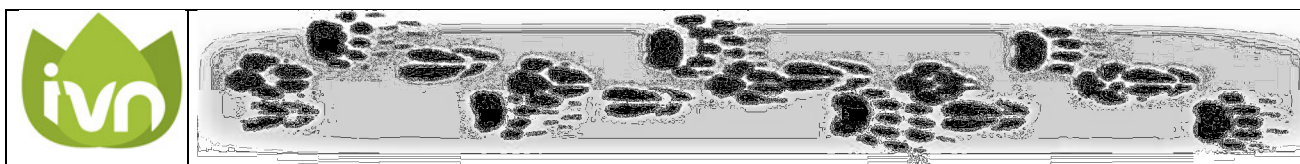

IVN ROUTES

Samen met de IVN-afdelingen en de inzet van onze vrijwilligers is de app IVN routes gerealiseerd. Gemaakt door natuurvrijwilligers voor natuurliefhebbers.

Met de app IVN Routes bieden we naast cursussen, de Natuurgidsenopleiding en natuuractiviteiten met een gids, nu een

extra makkelijke en leuke manier om de natuur te beleven. IVN routes biedt je de mogelijkheid om wanneer je maar wilt te wandelen en fietsen door de mooiste natuur in Nederland. Daarbij krijg je op pad ook nog een stukje natuureducatie mee. Met IVN Routes heb je je eigen IVN gids 'op zak'.

Natuurroutes voor jong en oud!

Inmiddels staan er meer dan 90 routes in heel Nederland in de app en elke week komen er nieuwe wandelingen bij. Alle IVN Routes zijn offline te gebruiken nadat de route is gedownload. Via het zoekscherm kan je een route zoeken aan de hand van diverse criteria. Zo zijn er routes voor onder andere kinderen en ouderen en kan er gezocht worden op verschillende onderwerpen zoals stadsroutes, paddenstoelen en of strandroutes.

App: IVN routes gratis te downloaden

De app IVN Routes is beschikbaar in iOS en voor Android. Je kunt IVN Routes hier gratis downloaden:

1

2

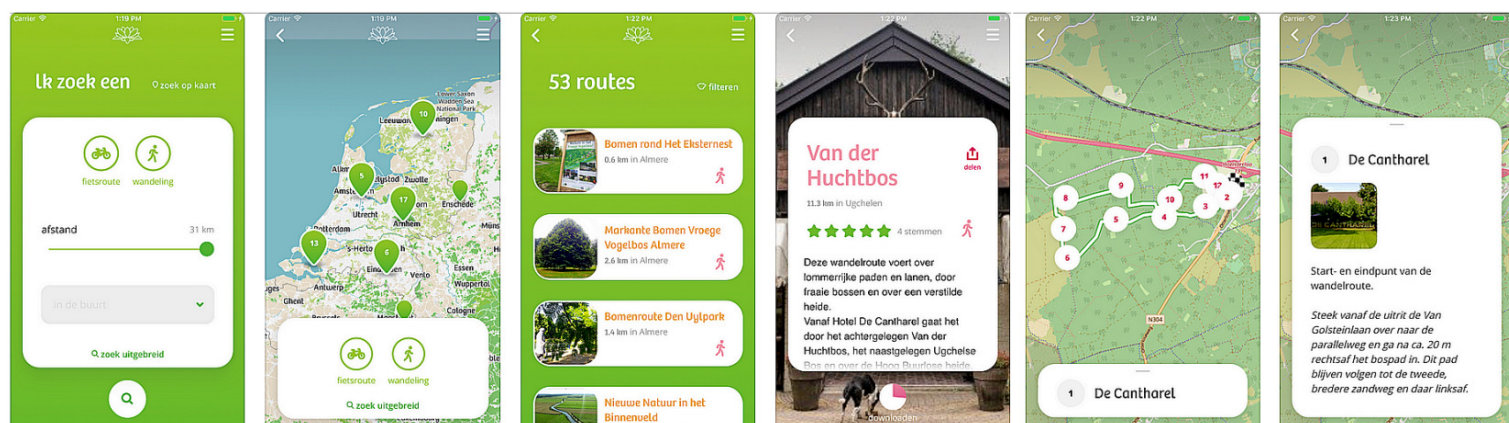
Het is nu nog makkelijker om met IVN de natuur te beleven!

Naast de app, waarmee je gemakkelijk offline de routes en de natuur kan beleven, zijn de wandelingen en fietsroutes ook te vinden op onze website:

www.ivn.nl/IVN_Routes

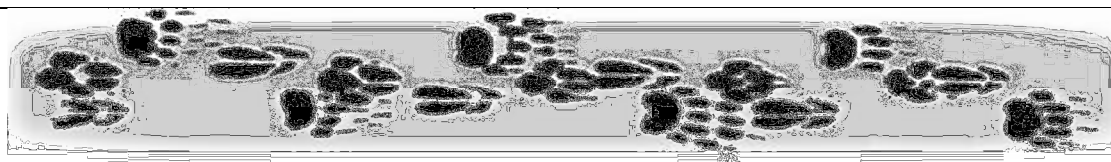
Zie ook www.ivn.nl/IVNapp

Centraal IVN

¹ <https://play.google.com/store/apps/details?id=nl.ivn.routeapp>

² <https://itunes.apple.com/nl/app/ivn-routes/id1437246282?mt=8>

HET BESTUUR

Voorzitter: Vacature
Penningmeester: Vacature

Secretaris: Jacques Piters
Vogelzang 15
6245 BS Eijsden
✉ jacques_piters@hotmail.com
tel. 06 445 91 557

Lid: Harry Fekkers
Sint Jozefstraat 31
6245 LK Oost-Maarland

Vicevoorzitter Maarten v.d. Sande
Jekerstraat 7-A02
6211 NR Maastricht
✉ vdsandebraken@ziggo.nl
tel. 043 409 48 61

Lid Peter De Bie
Beezepool 48
6245 JK Eijsden
✉ de.wissel.ivn-eijsden@home.nl
tel. 043 409 46 77

Verenigingslokaal: "De Dassenburcht"
Kampweg 45
6247 AR Gronsveld

Werkgroepcoördinatoren/Contactpersonen:

Daslicht	Jean Creuwels	043 361 61 95
Lezingen	Bestuur	06 445 91 557
Vogels	Philippe Meijer	043 457 23 70
Wandelingen	vacature	
Korte wandelingen	An van Santen	043 409 46 72
Flora groep	Tineke de Jong	043 352 11 09
Gebouw	vacature	
Redactie Mededelingenblad	Peter De Bie	043 409 46 77

Kosten Lidmaatschap € 11,50 per persoon per jaar

Betalingen t.n.v. IVN-Eijsden:

Giro rekening: NL05 INGB 0000 927056 Onder vermelding van reden betaling.

Website: www.ivn.nl/afdeling/eijsden

Disclaimer:

De redactie wijst er nadrukkelijk op dat zij niet aansprakelijk is voor inhoud of strekking van niet-redactionele bijdragen. Met toezending van een artikel draagt de auteur uitdrukkelijk de rechten over aan de redactie. Indien nodig kan door redigeren de toegezonden bijdrage –bij voorkeur i.o.m. de auteur- worden aangepast c.q. ingekort. De redactie behoudt zich uitdrukkelijk het recht voor om artikelen zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Verschijningsdata en sluitingstermijn:

Verschijningsdata zijn:

half maart, half juni, half sept. en half dec.

De inzendtermijn voor kopij sluit op resp.

5 maart, 5 juni, 5 september en 5 december.

Kopij bij voorkeur aanleveren per e-mail:

de.wissel.ivn-eijsden@home.nl.